

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-medii/komunikaty/194856,TESKT-AUDIO-80-rocznica-zbrodni-niemieckiej-na-Polakach-w-Grabowce.html>
28.02.2026, 15:05

[TESKT + AUDIO] 80. rocznica zbrodni niemieckiej na Polakach w Grabówce

8 grudnia 1943 r., w podbiałostockiej wsi Grabówka Niemcy rozstrzelali ponad 250 Polaków w ramach odwetu za działalność polskiego podziemia zbrojnego. Była to jedna z najbardziej krwawych egzekucji podczas okupacji niemieckiej na Białostocczyźnie. Obecnie Grabówka jest miejscem pamięci narodowej ofiar niemieckich zbrodni popełnionych na mieszkańcach Białegostoku i regionu.

07.12.2023

Niemieckie sądownictwo i terror na białostocczyźnie

27 czerwca 1941 r. Niemcy wkroczyli do Białegostoku i od pierwszego dnia okupacji uruchomili maszynę terroru. Przeprowadzono pacyfikację dzielnicy żydowskiej, podczas której zamordowano ok. 2 tys. osób. W lipcu Niemcy rozpoczęli egzekucje polskich obywateli w okolicznych lasach. Za zbrodnie na białostocczyźnie odpowiadały oddziały policji bezpieczeństwa i służby bezpieczeństwa, a mordy odbywał się pod nadzorem SS-Obergruppenfuhrer Ericha von dem Bacha.

Początkowo morderczą działalność na białostocczyźnie Niemcy oparli na dyrektywach Hitlera z marca 1941 r. odnośnie realizacji specjalnych zadań i stosowania terroru na zapleczu frontu. Później posługiwali się dekretem z 15 sierpnia 1941 r., który upoważniał szefa administracji cywilnej do wydawania rozporządzeń oraz decyzją Ericha Kocha z 12 kwietnia 1942 r., która wprowadzała instytucję sądu doraźnego. Sądy doraźne orzekały w każdej sprawie o zakłócanie „niemieckiego dzieła odbudowy” i ferowały z reguły karę śmierci lub deportację do obozu koncentracyjnego, co zwykle odbywało się bez przesłuchania i pod nieobecność oskarżonego. Decyzję sądu zatwierdzał dowódca SS i policji.

Zbrodniczy mechanizm od rozpoczęcia sprawy do egzekucji opisał w swoich zeznaniach Alfred Koenig:

„Wyrok zatwierdzany był zawsze i ja nie znam wypadku niezatwierdzania wyroku. Egzekucje przeprowadzały jednostki policji. Miejsca egzekucji były rozmaite – zawsze za miastem parę kilometrów. Pojedyncze egzekucje nie były przeprowadzane. Gdy było już kilkadziesiąt skazanych, wówczas ustalało się dzień egzekucji i miejsce. Skazani byli przewożeni samochodami na wyznaczone miejsce. Następnie pięciu skazanych stawało przed wykopanym rowem, a pluton egzekucyjny strzelał do nich z pistoletów maszynowych. Po stwierdzeniu śmierci nadchodziło następnych pięciu i w ten sposób przeprowadzana była egzekucja.”

„Grabówka” synonim zbrodni Niemieckiej.

W latach 1941-1944 na Białostocczyźnie Niemcy stosowali wobec ludności cywilnej terror na masową skalę. W lesie w Grabówce z rąk niemieckich zbrodniarzy zginęło 16 tysięcy ludzi: Polaków, Żydów, Białorusinów, jeńców sowieckich, mieszkańców Białegostoku i okolic.

8 grudnia 1943 r. lesie w Grabówce miała miejsce masowa egzekucja, dokonana w odwecie za akcje przeprowadzone przez polskie podziemie niepodległościowe, podczas których zginęli dwaj

wysocy rangą niemieccy policjanci (narodowości ukraińskiej) i konfident gestapo. Rozstrzelano tam wtedy ponad 250 osób. Były to osoby wcześniej zatrzymane na Białostocczyźnie, w tym związane z polskim podziemiem, ale nie tylko, i przebywające w białostockim więzieniu. To była jedna z najbardziej krwawych egzekucji podczas okupacji niemieckiej na Białostocczyźnie. W niemieckim obwieszczeniu o egzekucji, podpisanym 8 grudnia 1943 r., osoby stracone opisane były jako „przynależni do warstwy przywódców moralnych polskości” i osądzeni za „dowodzoną im działalność konspiracyjną na niekorzyść Rzeszy niemieckiej”.

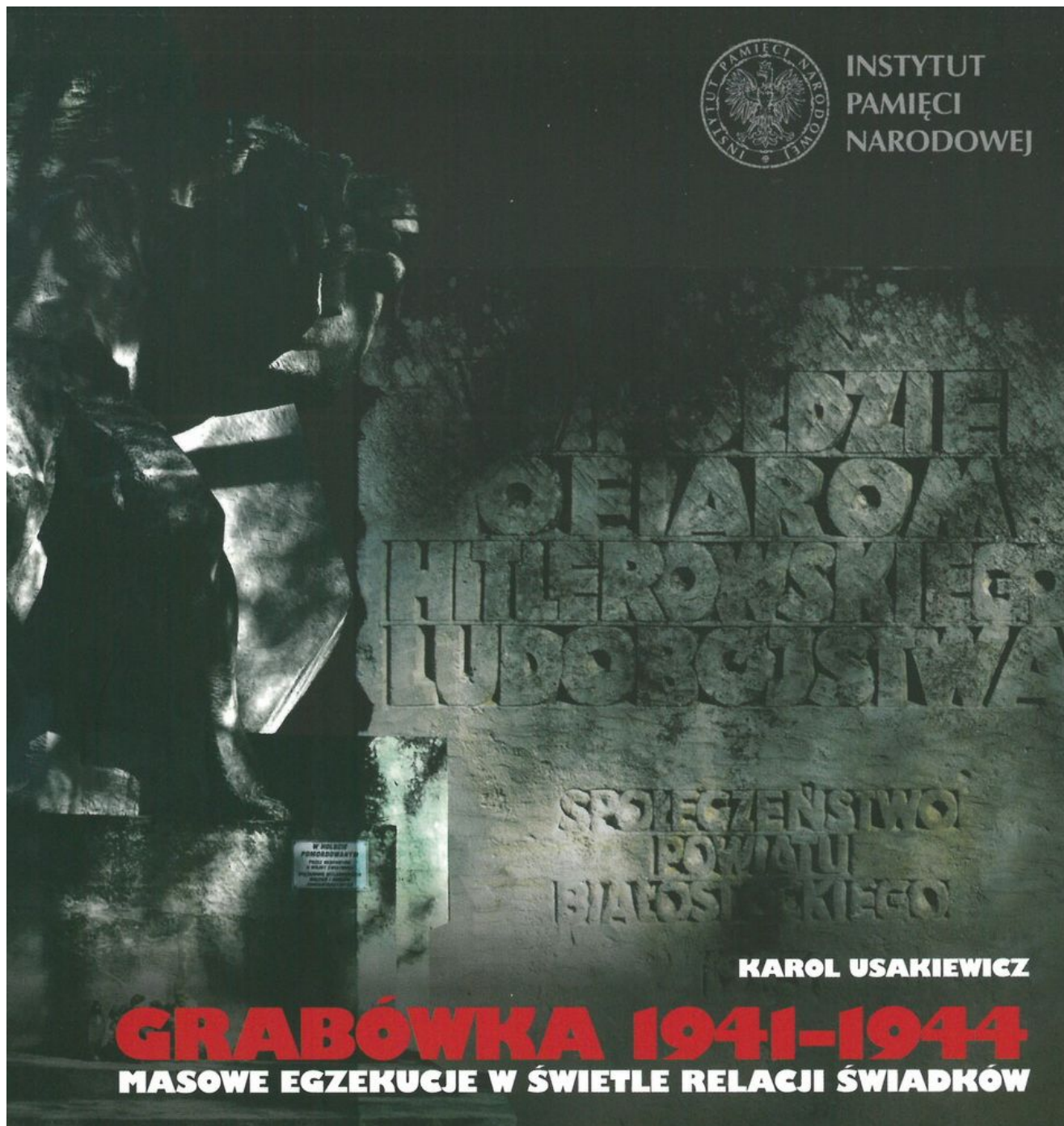
Ostatnie egzekucje odbyły się w czerwcu 1944 r., dlatego też w czerwcu organizowane są w Grabówce uroczystości rocznicowe. Wiosną 1944 r. Niemcy próbowali zniszczyć dowody zbrodni, ale zdołali wydobyć i spalić zwłoki pomordowanych tylko z trzech zbiorowych mogił. Po zakończeniu II wojny światowej w Grabówce przeprowadzono prace ekshumacyjne, w wyniku których odkryto siedemnaście mogił zbiorowych. Tworzą trzy odrębne cmentarze, które znajdują się wokół Pomnika Ofiar Wojny zaprojektowanego i wykonanego w latach 70. XX w. Monument autorstwa Stanisława Wakulińskiego został wykonany z piaskowca przez Lecha Filarskiego i Ryszarda Kierszniewskiego. Na pomniku umieszczono napis *W HOŁDZIE OFIAROM HITLEROWSKIEGO LUDOBÓJSTWA*. W głębi za pomnikiem znajdują się zbiorowe mogiły.

Miejsce Pamięci Narodowej zostało odnowione przy wsparciu IPN. Zadbano o groby i ciągi komunikacyjne. Powstały nowe mury oporowe, tablice pamiątkowe, ścieżka edukacyjna, oświetlenie oraz ogrodzenie. Renowację przeszedł także pomnik.

W 2016 r. IPN wydał książkę autorstwa [Karola Usakiewicza, Grabówka 1941-1944. Masowe egzekucje w świetle relacji świadków](#). Autor opisuje zbrodnie niemieckie w Grabówce w latach 1941-1943.

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

W 2021 r. IPN wydał książkę [Macieja Jana Mazurkiewicza, Ludobójstwo Niemiec na narodzie polskim \(1939-1945\)](#). Studium historycznoprawne. Książka jest propozycją oceny teoretycznej czynów Niemiec w latach 1939-1945 w perspektywie prawa międzynarodowego. Uwzględnia koncepcję zakazu zbrodni ludobójstwa autorstwa polsko-żydowskiego prawnika Rafała Lemkina. Porządkuje też dotychczasowe ustalenia historyków, a jednocześnie aktualizuje zarzucone niegdyś badania prawnicze.

Maciej Jan Mazurkiewicz

LUDOBÓJSTWO NIEMIEC

NA NARODZIE POLSKIM (1939–1945)

STUDIUM HISTORYCZNOPRAWNE

W 2023 r. IPN wydał książkę [Adama Pleskaczyńskiego, Czas bestii. Terror w okupowanej Polsce](#)

[1939-1945.](#)

Liczący 1200 archiwalnych zdjęć album jest największym wydanym zbiorem fotografii prezentującym oblicza niemieckiego i sowieckiego terroru na okupowanych w latach II wojny światowej ziemiach polskich. Przedstawiono w nim eksterminację polskiej inteligencji i ponurą codzienność okupowanej Polski: masowe egzekucje, aresztowania, pacyfikacje polskich wsi, ale również zagładę ludności żydowskiej, deportacje, wywózki na roboty przymusowe do Niemiec i do sowieckiego Gułagu, funkcjonowanie więzień i wszelkiego rodzaju obozów. Wyselekcjonowany materiał ikonograficzny został opracowany po przeanalizowaniu zawartości liczących kilkadziesiąt tysięcy zdjęć zbiorów Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej i wielu innych instytucji w Polsce i za granicą.

Adam Pleskaczyński

CZAS BESTII

TERROR W OKUPOWANEJ POLSCE 1939–1945

Zachęcamy również do zapoznania się z artykułami naukowymi dotyczącymi zbrodni niemieckich w Polsce, które znajdziecie w portalu przystanekhistoria.pl:

- [Dawid Golik. Rok 1943. Niemiecki odwet na polskiej wsi](#)

- [Karolina Trzeskowska-Kubasik, Egzekucja 26 listopada 1943 r. w Lesie Weleckim koło Buska-Zdroju](#)
- [Ryszard Sodeł, Pacyfikacja Zamojszczyzny](#)
- [Marzena Grosicka, Pacyfikacja wsi Rakówka](#)
- [Wojciech Hanus, Michael Dziewulski. Funkcjonariusz żandarmerii niemieckiej współodpowiedzialny za śmierć rodziny Ulmów](#)
- [Wojciech Hanus, Josef Kokott. Funkcjonariusz żandarmerii niemieckiej współodpowiedzialny za śmierć rodziny Ulmów](#)
- [Monika Tomkiewicz, Zbiorowa egzekucja odwetowa dokonana 25 czerwca 1941 r. w Połukniu](#)
- [IPNtv: Ludobójstwo Niemiec na narodzie polskim \(1939-1945\) \[PROMOCJA KSIĄŻKI\]](#)

Do pobrania: dodatek specjalny Instytutu Pamięci Narodowej pt. „[Cena okupacji](#)” do „Gazety Polskiej” - 6 września 2023 r.

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala

Pliki do pobrania

[dr Marek Jedynak, dyrektor Oddziału IPN w Białymstoku - 80. rocznica zbrodni niemieckiej na Polakach w Grabówce \(mp3, 6.51 MB\)](#)

[dr Marek Jedynak, dyrektor Oddziału IPN w Białymstoku - 80. rocznica zbrodni niemieckiej na Polakach w Grabówce \(wav, 47.87 MB\)](#)
